

N:o 22.

Af herr **Ljungberg**, *angående utförselstull å jernmalm.*

Det är anmärkningsvärdt, att, på en tid då man här i landet insett nödvändigheten att med *importtullar* främja och mot en öfvermäktig konkurrens skydda vår förädlingsindustri, intet göres för att åt oss sjelfva och åt framtiden bevara sådana landets råvaror, af hvilka denna industri har behof, och hvilka derjemte i och för sig utgöra en rikedomskälla som, en gång bortfallen, icke kan ersättas.

Den ohejdade utförseln af jernmalm skadar på det högsta vår jern tillverkning, bland annat derigenom, att då utländingen får hos oss hemta den yppersta malm till lågt pris, förädlar han, med sin goda tillgång på billigt bränsle, densamma hos sig sjelf och undersäljer oss derefter både utomlands och i vårt eget land.

Det måste äfven betraktas såsom en mindre god hushållning, att icke säga såsom ett slöseri, att, på en tid då svenska statsverkets gamla inkomstkällor anses så otillräckliga, att nya måste, till de skattdragandes ytterligare betungande, uppsökas, vi likväl försmå de ansenliga bidrag, som statskassan kunde hemta från den stora malmutförseln, bidrag, som kunde göra alla de påtänkta nya skatterna öfverflödiga.

1. *Bristande omvårdnad om svenska jernhandteringens intressen.*

Man har benämnt bergshandteringen Sveriges andra modernäring, och nog har både naturen och denna närings oförtrutne idkare sträfvat att göra henne till en af de viktigaste grenar af vårt näringslif; men icke hafva våra statsmagter i senare tider egnat henne en sonlig omtanke och vård.

När de beslöto att, efter ett storartadt system, anlägga jernvägar, begagnade de sig icke, såsom i andra länder skedde, af det för-

träffliga tillfälle till utvecklande af vår jernhandtering, som det stora behofvet af jernvägsmateriel erbjöd, utan man hemtade denna till många millioners värde *från utlandet*. Dessa millioner *upplånades* äfven i främmande länder; och samtidigt borttog man alla hinder för införseln af främmande jernvaror, hvilka derpå inströmmade i sådan myckenhet, att mångfaldiga svenska jernverk måst nedläggas. Och när vidare äfven fri utförsel medgafs af de oersättliga malmer, hvilka nationen förr så energiskt sökt åt sig bevara, förlorade vår jernhandtering i den utslutande besittningen deraf sitt yppersta stöd, andra nationer till mycken fromma.

Utförselstull är af hög ålder i Sverige (den påbjöds redan år 1559 till 3 procent af varuvärdet), och det var icke utan stora betänkligheter och hård strid, som densamma slutligen, äfven i afseende å jernmalm, blef år 1863 fullständigt afskaffad. Ännu år 1825 gaf exporttullen i sin helhet (enligt Statistisk Tidskrift Bd I, sidd. 304—306) 618,096 riksdaler; år 1845 gaf den 127,347 och år 1860: 246,831 riksdaler, allt riksmünt; och då man nu tyckes här i landet anse denna tull så abnorm, torde böra erinras, att det såsom ett af frihandels hufvudsäten ofta åberopade Norge ännu i dag, likasom vårt andra grannland Finland, har å vissa varor utförselstull.

De länder, som försummat att begagna denna hämsko på utförseln af ett oersättligt råämne, hafva äfven fått bittert ångra det. I *Peru* lät man de förment »outtömliga» guanolagren så hejdlöst utgräfvast af hufvudsakligen några firmor i Hamburg, att dessa lager numera lära vara uttömda; och i *Spanien* har man låtit de rika Bilbaogrufvorna så utplundras, utan att staten genom exporttull dragit deraf någon vinst, att de snart äro uttömda. Nu först, när det är för sent, lärer man vilja der införa exporttull.

Hvilka stora betänkligheter, man här i landet förr hyste mot borttagandet till och med af utförselsförbudet å malm, ses, bland annat, deraf att en bekant, frihandelsifrande motionär, då han vid 1854—55 årens riksdag yrkade, att alla förbud i tulltaxan skulle utbytas mot lämpliga tullsatser dervid undantog bland annat utförselsförbuden för *malm* och *tackjern*; och i den underdåniga skrifvelse, som Rikets Ständer derpå, den 23 september 1854, afläto till Kongl. Maj:t, förklarade de sig också vilja bibehålla utförselsförbudet för malm och funno »betänkligt att i detta fall tillämpa den grundsats i afseende å förbudens upphäfvande, hvilken Rikets Ständer eljest omfattat. Förhållandena kunde nemligen förändras och exempelvis våra nordligaste jernmalmsstreck komma i annans ego och göras till föremål för vidsträckt bearbetning, samt dy-

medelst en malmutförsel framkallas, som kunde sätta rikare länders jern-industri i tillfälle att på världsmarknaden uttränga härstädes beredt jern.»

Från 1858 års början utbyttes emellertid utförselsförbudet å malm mot en exporttull, lika hög som den å tackjern, 50 öre per centner, hvilken tullsats från 1861 års början nedsattes till 25 öre, hvarpå, sedan man sålunda beträddt det sluttande planet, all tull på till export anmäldt jern, äfven malm, från den 1 januari 1864 upphäfdes. I senare åren, sedan staten inköpt jernvägen till Gellivara, ha vederbörande till och med haft sig angeläget att, genom nedsatta fraktafgifter, *fortskynda* malmexporten, åtgärder, som man från nationalekonomisk synpunkt torde hafva svårt att förklara.

2. *Motiveringen för exporttullens borttagande. Sakkunniges och erfarenhetens derom lemnade vitsord.*

Följderna af dessa för hela landet och, framför allt, för vår jernhandtering förderfliga beslut har jag redan i det föregående antydt; men för att visa, dels huru dessa följder redan då förutsågos och dels under hvilka origtiga förutsättningar samma beslut fattades, torde jag böra anföra några drag ur de tidernas riksdagshandlingar, hvilka väl icke mången nu genomforskar, men som väl kunna anses lärorika.

Man har icke utan skäl tillskrifvit en i konseljen, år 1862, framlagd reservation det obetänkta beslut om malmtullens borttagande, som — efter den utveckling, svenska malmexporten sedermera tagit — beröfvat vår statskassa många millioner. Det kan då vara skäl att efterse, hvilka mäktiga skäl de voro, som åstadkommo en så betydelsefull och ödesdiger verkan; och man finner då, huru reservanten sammanfattar sin argumentation i följande tirad, som väl ingen numera skulle tillerkänna någon giltighet.

»Det ligger för min uppfattning», säger han, »alldeles klart, att utförseln af jernmalm, i hvilken utsträckning den än må kunna ega rum, icke det ringaste kommer att på den utländska marknaden nedsätta priset å svenska jernförädlingens produkter. Ty af våra svenska jernmalmer, äfven de mest svafvel- och fosforfria, produceras icke utan användandet af träkol svenskt jern, då man under denna benämning förstår en vara, som med den svenska tillverkningen kan konkurrera på världsmarknaden; och om på några ställen i Tyskland eller på något enda ställe i England och Skottland det skulle ifrågakomma att till malmens nedsmältning använda träkol, så betalas flerstädes der 1 skeppund tackjern lika högt som 1 skeppund stångjern i Sverige.»

Detta med sådan säkerhet uttalade påstående, att utlåndingen icke,

i brist af billigt träkol, skulle kunna konkurrera med den svenska jernhandteringen, var desto mera obefogadt, som ju ingen kan garantera, hvilka uppfinningar eller förbättrade metoder, en framtid kan medföra, och som dessutom en bruksegare (Gahn) redan i september 1857 vid riksdagen förklarar att »man nu kunde med stenkol och cokes åstadkomma lika godt stål, som då man använder träkol; och dermed är ett af svenska jernets företräden försvunnet». Han tillade äfven, att för svenska jernhandteringen återstår ännu, *så länge vi icke göra oss af med malmen*, ett dyrbart företräde. De svenska malmerna lemna nemligen i allmänhet ett renare, segare och synnerligast för stålberedning bättre jern än, med få undantag, alla andra länder; men lemna vi ifrån oss detta företräde och förse vi våra medtäflare med ett material, hvarmed de under betydligt gynsamare förhållanden kunna åstadkomma en lika god produkt, så finnes föga sannolikhet för att vår jernhandtering skall kunna bestå i denna täflan».

Äfven från andra sakkunnige hördes varnande röster; men allt förgäfvdes.

3. *Vigten af malmtillgångarnes bevarande.*

Om någon skulle föreställa sig, att de svenska malmtillgångarne äro outtömliga, så misstager han sig deruti, framför allt med hänseende till mellersta och södra Sverige. Det är väl bekant, att många grufvor småningom »dö ut», som det heter, och äfven i ett af de *norrländska* länen, Jemtland, synes all malmbrytning nu ha upphört. Sedan Gellivara-fälten börjat kraftigare bearbetas, har emellertid malmbrytningen för hela riket stigit högst betydligt, och den utgjorde för hela riket, enligt kommerskollegii berättelser, år 1894: 1,926,523 ton emot 453,486 ton under åren 1861—1865, i medeltal.

Af denna förenämnda ansenliga qvantitet kom på norrbottens län ensamt mer än en tredjedel, nemligen 658,161 ton eller 34,16 procent. Utförseln från hela Sverige, som år 1864 (tullfrihetens första år) endast utgjorde 7,749 ton, uppgick 1893 till 484,055,011 och 1894 till 831,395,309 kilogram, hvaraf från Luleå respektive 260,753,500 och 525,728,800 kilogram.

Att denna stora och ständigt växande tullfria export icke kan utgöra ett glädjeämne för svenska fosterlandsvänner är naturligt, då vi, i stället för att sjelfva bearbeta vårt värdefulla jern, skicka det ifrån oss till utländsk förädling, och det utan att ens draga någon vinst deraf för vår statskassa. Men desto mera fröjdar denna export de främmande nationer, som veta att begagna sig deraf. I »Hamburger Nachrichten» lästes sålunda t. ex. i juli 1895: »Tyskland skördar vinsten af Gellivara-

bergets jernrikiedom. Malmen i detta berg håller i genomsnitt 65 till 70 procent jern, medan de tyska malmerna hålla ungefär 35 procent. Största delen af Gellivaramalmen smältes vid de tyska hytteverken, och betydelsen af dessa grufvor för den tyska jernindustrien är klar, om man besinnar, att med samma anläggningar, samma arbetskraft och samma bränsleåtgång vid Gellivaramalmernas smältning erhålles nästan dubbel qvantitet jern mot af de fattigare tyska malmerna.» Också utfördes år 1893 till Tyskland icke mindre än 102,990,000 och 1894: 153,812,000 kilogram; hvarjemte under sistnämnda år utgingo till Storbritannien 85,197,000 kilogram. Ännu större var utförseln till Nederländerna, nemligen 1894: 573,605,000 kilogram.

Då man klagat, att en utförselstull å jernmalm icke skulle kunna bäras af den svagare malm, som upptages ur mellersta Sveriges grufvor, bör ihågkommas, att faran för dessa är ännu större eller mera grundad, om *icke* tull åkommer, emedan den ofantliga utströmningen af den 20 à 25 procent bättre Gellivaramalmen annars skulle snart helt och hållet uttränga den förenämnda malmen ur marknaden, utom det att jernets förädling är af långt större vigt än en föga värdefull och gifvande grufbrytning.*) Sverige bör dessutom icke allt för mycket förstärka den tillgång på billigt råämne, som i senare tider i utlandet föranlett den *öfverproduktion*, som nedtryckt jernprisen äfven för oss. Ju mera malm vi utskeppa till utlandet, desto mera underhålla vi denna öfverproduktion och försvaga utsigterna till en god afsättning af vår egen jern-tillverkning. Ju mera vi deremot hålla på vår jernmalm till den tid, då behovet deraf i utlandet blir mera kämbart — och med den omåttliga grufbrytning, som i senare tider egt rum i England och Spanien m. fl. länder, och i hvilken redan, i följd af grufvornas uttömning, en afmattning inträdt, kan denna tid icke vara långt borta -- desto större utsigter hafva vi att få gynsamare pris både å vår malm och å tillverkningarne deraf.

Genom utförandet af malmen ur landet försvinner ett kapital, som icke kan återförvärfvas; och skall sådan utförsel ega rum, måste den alltid ske med måtta; men än större skäl till sådan återhållsamhet har ett land som vårt, när det är i besittning af ett *sällsynt godt* material, som efter all sannolikhet skall med hvarje år *stiga i pris*; och det skulle väl vara höjden af oförstånd att icke genom åsättandet af en måttlig exporttull bereda oss icke blott nu antydda fördelar, fördelaktiga

*) Rydqvist (statsek. Betraktelser, Stockholm 1865, s. 138) visar att, då svensk godartad jernmalm anses ega ett värde af blott 0,70 à 0,95 öre pr centner, har tackjern ett värde af 3,10; stångjern af 7 à 7,25, stål af 8 à 10 kronor, finare saxar af 3,600 à 4,800 riksdaler riksmünt, o. s. s.

pris å både malm och jern, utan äfven en *betydlig årlig inkomst* för svenska statsverket.

I förbigående torde äfven få erinras, af hvilken vigt det är att icke de stora malmfälten Luossavara och Kurinnavara indragas i jernmarknaden. Derigenom skulle nemligen icke blott värdet af Gellivaramalmen nedtryckas, utan äfven ny näring gifvas åt den för vår jernhandtering så ofördelaktiga öfverproduktionen i utlandet.

4. *Exporttullens belopp.* Beträffande frågan om tullsatsens belopp, så förklarade Rikets Ständer, år 1854, att, om exporttull skulle, i stället för förbud, hvilket de för sin del föredrogo, åsättas jernmalm, den borde bestämmas till 1 riksdaler riksmünt per skeppund stapelstadsvigt, motsvarande 59 öre per 100 kilogram; och det torde förtjena anmärkas, att en af våra mest kände och ännu i Riksdagen deltagande frihandlare under diskussionen härom yttrade, att han ansåge en tull af 24 skillingar per skeppund såsom nog låg, hvarför han föreslog 1 riksdaler såsom »öfvergångsåtgärd.»

Vid 1889 års riksdag, då flera motionärer påyrkade exporttull, hvilken dock, egentligen blott af de numera undanrödda hinder, som handelstraktaterna med Frankrike och Spanien förmenades uppställa, afslogs, föreslogo dessa motionärer en tull af minst 70 och högst 100 öre pr 100 kilogram. Bevillningsutskottet stannade dock vid den låga tullen af 30 öre pr 100 kilogram, dervid stödande sig på det anbud, som Luleå—Ofotens jernvägsbolag, år 1888, ingaf till Kongl. Maj:t att från början af 1892 afstå 6 shillings pr ton, motsvarande ungefär 55 öre för 100 kilogram, hvilket anbud utvisade »att bolagets vinst måste skattas till minst nämnda belopp, men antagligen vore ännu större».

Utan tvifvel är förenämnda tullsats, 30 öre, ganska lågt beräknad för malm af så hög jernhalt som den vid Gellivara upptagna, hvilken antages vara 20 procent bättre än Bilbaomalmen; och man har från ett annat land exempel på att en låg exporttull tillåter främlingar att betydligt rigta sig på produktionslandets bekostnad; men om man antager utförseln under år 1896 till 900 millioner kilogram, hvilket noggsamt kan påräknas, uppstode i allt fall häraf en årsinkomst för staten af 2,700,000 kronor, hvilken snart torde ökas och hvilken vore allt för väl behöflig för ett land, som för hvarje ny större statsutgift nödgas antingen upptaga utlänskt lån eller pålägga folket ökad beskattning, stundom äfven tillgripa *båda* dessa utvägar.

Såväl för detta ändamål som för att hämma en allt för stor utströmning af ett råämne, som utlänningen så begärligt söker för att göra våra jernfabrikat hos sig öfverflödiga, vore utan tvifvel en tull-

sats af 50 öre pr 100 kilogram mera lämplig; men då man i sådant fall må hända nödgades fastställa en lägre tull för mellersta Sveriges mindre jernstarka malm, hvilket möjligen skulle medföra praktiska, om också ej oöfvervinneliga svårigheter, kan någon tvekan uppstå, huru vida icke den lägre tullsatsen är att föredraga. Jag får emellertid, på alla dessa grunder, vördsamt föreslå,

att Riksdagen måtte besluta, att jernmalm skall vid utförsel åsättas en tullafgift af minst 30 och högst 50 öre per 100 kilogram.

Stockholm den 27 januari 1896.

C. E. Ljungberg.